

Klaudia Dubiel

e-mail: 166058@stud.prz.edu.pl

ORCID: 0009-0004-8876-9697

Politechnika Rzeszowska

Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna

DOI: 10.15611/2023.54.1.02

JEL Classification: M41, B52

Streszczenie: Artykuł porusza problematykę różnic pomiędzy pojęciami rachunkowości kreatywnej i agresywnej. Celem artykułu jest rozróżnienie pojęć rachunkowości kreatywnej i rachunkowości agresywnej, a także próba przedstawienia historii ich powstania i wyjaśnienia zjawiska utożsamiającego dane zagadnienia. Opracowanie przygotowano na podstawie analizy porównawczej źródeł literaturowych. Najczęściej w publikacjach można spotkać podejście, że rachunkowość agresywna jest zbieżna z oszustwem księgowym i jest ona negatywną częścią rachunkowości kreatywnej, która jednak ma również pozytywny wymiar.

Słowa kluczowe: rachunkowość kreatywna, rachunkowość agresywna, oszustwo księgowo

1. Wstęp

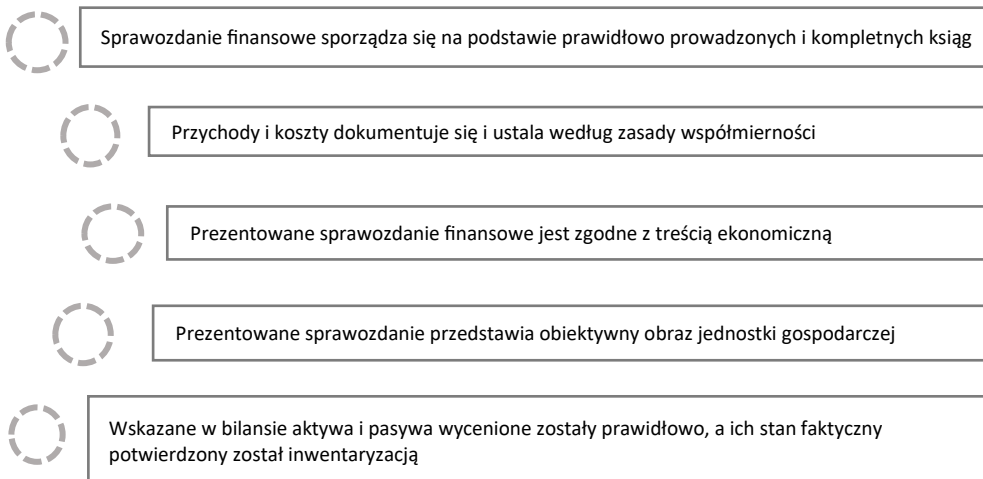
Kluczowym zadaniem rachunkowości jest przedstawienie sytuacji przedsiębiorstwa w sposób jasny i jednoznaczny zarówno dla akcjonariuszy zewnętrznych, jak i wewnętrznych. W tym celu zbiera ona informacje i dokumentację odnośnie do przeprowadzonych operacji oraz zdarzeń gospodarczych, a następnie przedstawia je w sprawozdaniu finansowym. Na jego podstawie menedżerowie podejmują decyzje dotyczące dalszego rozwoju, a banki możliwości spłacenia kredytu.

W związku z coraz większą globalizacją rynku, oprócz aktów prawnych, dostosowanych do danego kraju, opracowano Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) oraz dyrektywy Unii Europejskiej. Wymienione przepisy prawne przedstawiają ogólny zarys prowadzenia rachunkowości oraz sporządzania sprawozdania finansowego, dając tym samym możliwość wyboru wyceny i ujęcia zarówno operacji, jak i zdarzeń gospodarczych. Opisana sytuacja spowodowała, że rachunkowość stanowi zbiór informacji ustalanych poniekąd szacunkowo. Niniejszą sytuację wykorzystały niektóre przedsiębiorstwa, których osobiwą kreatywną rachunkowość ujawniono na początku XXI w. (m.in. Enron i WorldCom). Te poczynania wraz z połączeniem z nieuczciwością firm audytorskich spowodowały wzrost zainteresowania tematem kreatywnej rachunkowości, którą zaczęto postrzegać w opinii publicznej, a także przez profesjonalnych księgowych jako oszustwa.

Celem artykułu jest rozróżnienie pojęć rachunkowości kreatywnej i rachunkowości agresywnej, a także próba przedstawienia historii ich powstania i wyjaśnienia zjawiska utożsamiającego dane zagadnienia. Metody badawcze wykorzystane w opracowaniu to analiza literatury i aktów prawnych.

2. Rachunkowość oparta na zasadach a zjawisko kreatywnej księgowości

Rachunkowość opiera się na zasadach, które stanowią pewien schemat postępowania w prowadzeniu ksiąg rachunkowych. Główne akty prawne opisujące zasady rachunkowe to Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, Krajowe Standardy Rachunkowości oraz Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej. Dzięki stosowaniu się do tych zasad powinno osiągnąć się główny cel rachunkowości, jakim jest przedstawienie obrazu danej działalności w sposób jasny i rzetelny.

Rys. 1. Koncepcja *True and fair view*, czyli jasnego i rzetelnego obrazu

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Maćkowiak, 2015, s. 144).

Sprawozdanie finansowe, będące finalnym produktem rachunkowości, jest sporządzane według koncepcji przedstawionej na rysunku 1. Dopełniają je rozwiązania zaprezentowane w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości 1 (MSR 1).

Opisane standardy kreują jedynie ogólny sposób postępowania w prowadzeniu księgowości i sporządzania sprawozdań finansowych. W poszczególnych przypadkach pojawia się więc możliwość wyboru sposobu wyceny i ujęcia operacji gospodarczych oraz zdarzeń gospodarczych (Lakis i Masiulevičius, 2018, s. 41).

Tabela 1. Zasady przedstawione w MSR 1

Zasada	Rozwinięcie
1. Rzetelna prezentacja i zgodność z MSSF	Rzetelna prezentacja wymaga wiernego odzwierciedlenia efektów transakcji, innych zdarzeń i warunków zgodnie z definicjami i warunkami ujęcia aktywów, zobowiązań i przychodów
2. Kontynuacja działalności	Przy sporządzaniu sprawozdania finansowego kierownictwo jednostki dokonuje oceny zdolności jednostki do kontynuowania działalności. Sprawozdanie finansowe sporządza się przy założeniu kontynuacji działalności z wyjątkiem sytuacji, gdy kierownictwo albo zamierza zlikwidować jednostkę, albo zaniechać prowadzenia działalności gospodarczej, albo gdy kierownictwo nie ma żadnej realnej alternatywy dla likwidacji lub zaniechania działalności
3. Memoriał	Jednostka gospodarcza sporządza swoje sprawozdania finansowe z wyjątkiem rachunku przepływów pieniężnych zgodnie z zasadą memoriału
4. Ciągłość prezentacji	Sposób prezentacji i grupowania pozycji sprawozdań finansowych utrzymuje się w niezmienionej formie w kolejnych okresach
5. Istotność i agregowanie	Każdą istotną kategorię podobnych pozycji prezentuje się w sprawozdaniu finansowym oddzielnie. Sprawozdanie finansowe wynika z przetworzenia dużej liczby transakcji lub innych zdarzeń, które są pogrupowane w kategorii zgodnie z ich charakterem lub funkcją
6. Kompensowanie	Nie kompensuje się aktywów i zobowiązań oraz przychodów i kosztów, chyba że jest to wymagane lub dopuszczone przez standard lub interpretację
7. Informacje porównawcze	Ujawnia się dane porównawcze dotyczące okresu poprzedzającego w odniesieniu do wszystkich danych liczbowych zawartych w sprawozdaniu finansowym

Źródło: opracowanie na podstawie (Rozporządzenie Komisji (UE) 2022/357..., s. 2-6; Lakis i Masiulevičius, 2018, s. 44).

Z czasem należy wprowadzać zmiany, aby adekwatniej odpowiadać na potrzeby ciągle zmieniającego się rynku. Przykładowo, coraz częściej akcjonariusze wymagają oceny sytuacji przedsiębiorstwa w ujęciu rzeczywistym, np. podczas wyceny aktywów niematerialnych, które nie są ujmowane w sprawozdaniu finansowym. Powstała w ten sposób różnica w wartości potrafi być znacząca.

Zmiany powstałe w ciągu wielu lat wymusiły stworzenie nowych sposobów wyceny i podejmowania czasami kontrowersyjnych decyzji w celu przedstawienia rzeczywistej sytuacji danej działalności (co stanowi główny cel rachunkowości). Taka sytuacja spowodowała, iż już od początku pojawienia się systemu rachunkowości istniała kreatywna rachunkowość, o której pierwsze wzmianki pojawiły się już w latach 70. XX w. w literaturze angielskiej. Odnosiły się one do sytuacji, w której zarządy poszczególnych jednostek gospodarczych wprowadzały manipulacje w księgowości, aby zmienić obraz swojego przedsiębiorstwa w sprawozdaniu finansowym (Hołda, 2016, s. 44).

3. Różnice w pojęciach rachunkowości kreatywnej i agresywnej

Początkowo rachunkowość kreatywna miała pozytywny wydźwięk. Stało się to za sprawą Iana Griffithsa, który określił ją w 1986 r. mianem oszustwa doskonałego, ponieważ zgodnego z prawem. Z czasem inni autorzy anglojęzyczni zaczęli powielać zaproponowaną przez niego interpretację, definiując rachunkowość finansową jako błyskotliwe zarządzanie danymi finansowymi (Hołda, 2016, s. 44). Obecnie w publikacjach można zauważyć podzielone opinie na ten temat.

Według C. W. Mulforda i E. E. Comiskeya, którzy badali skandale księgowość w USA, informacje podawane w księgach rachunkowych są lekko lub poważnie zmanipulowane. Autorzy twierdzą, że dane ujawniane dwa razy w roku inwestorom są manipulowane w celu pokazania sytuacji finansowej tak, jak chciałoby tego kierownictwo firmy. Naukowcy uważają, że „jest to największa sztuczka od czasu konia trojańskiego. W rzeczywistości to oszustwo jest w doskonałym guście. Jest ono całkowicie uzasadnione – to kreatywna księgowość” (Mulford i Comiskey, 2012, s. 411). W publikacjach pojawia się nawet stwierdzenie, że kreatywny księgowy wykorzystuje istniejące zasady lub ignoruje jedną lub więcej reguł (dotyczy to kilku opinii). Badacze prowadzący prace w Nigerii w pewnym momencie zasugerowali nawet, że wszystkie firmy w kraju manipulują wynikami księgowymi w celu osiągnięcia większych zysków. (Idris, Kehinde, Ajemunigbohun i Gabriel, 2012).

W opozycji do przedstawionych powyżej opinii islamscy specjaliści w dziedzinie rachunkowości dostrzegają pozytywny wpływ kreatywnej rachunkowości na przejrzystość ujawniania informacji odnośnie do jednostek w ich regionie, w związku z wyznaczaniem klarownych wytycznych dla kierownictwa organizacji oraz ich regulowania (Alsalm, Amin i Youssef, 2018, s. 20-24).

Nie ulega wątpliwości, że na arenie międzynarodowej powyższe zagadnienie nie jest jednoznacznie określone, a osoby zajmujące się rachunkowością dostrzegają zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty opisywanego zjawiska. W tabeli 2 przedstawiono ocenę rachunkowości kreatywnej na podstawie analizy polskiej literatury przedmiotu.

Tabela 2. Ocena zjawiska rachunkowości kreatywnej na podstawie analizy polskiej literatury przedmiotu

Ocena negatywna	Brak jednoznacznego ustosunkowania się autorów	Ocena pozytywna
Wszelaki (2016)	Stolek (2017)	Kutera (2018)
Maćkowiak (2015)	Marczak i Pączek (2016)	Skoda, Lengyelfalussy i Gabrhelova (2017)
Król (2015)}	Hołda i Staszek (2015)	Zawadzki i Rybacka (2016)
Stępień (2014)	Schneider (2015)	Karczewska ([2016)
Młynarczyk (2013)	Wiatr, Kurek i Bednarek (2008)	Sylwestrzak (2016)
Berent (2013)	Hołda, Kutera i Surdykowska (2006)	Szewczyk-Jarocka (2015)
Wąsowski (2010)	–	Gierusz (2010)

Źródło: opracowanie na podstawie (Hołda, 2016, s. 47; Wiercioch, 2018, s. 134).

A. Hołda oraz M. Wiercioch w swoich badaniach przeanalizowali prace księgowych, jak również wzięli pod uwagę opinię publiczną na temat wartościowania pojęcia rachunkowości kreatywnej, jednak nie uzyskali jednoznacznego określenia tego terminu. Zauważyli jednak pewną „zasadę” powtarzającą się w większości publikacji. Mianowicie, kiedy niniejszy temat podejmowały osoby na co dzień nie zajmujące się rachunkowością, wówczas przeważała opinia utożsamiająca kreatywną rachunkowość z oszustwem, jednakże specjaliści w dziedzinie rachunkowości w swoich wypowiedziach dotyczących tego zjawiska dostrzegali jego pozytywne aspekty.

Przedstawiona sytuacja może wynikać z mnogości pojęć używanych zamiennie z rachunkowością kreatywną, a określających manipulacje wyników księgowych. Powszechnie wyróżnia się (Maćkowiak, 2015, s. 144; Wąsowski, 2005, s. 14):

- twórczą księgowość;
- rasowanie sprawozdań finansowych;
- sterowanie/zarządzanie zyskiem;
- triki finansowe;
- gotowanie ksiąg;
- rachunkowość typu Enron;
- rachunkowość oszukańczą;
- kreatywną księgowość;
- agresywną księgowość.

Spośród powyższych terminów w ostatnim czasie zaczęto szczególnie wyodrębnić dwa, tj. rachunkowość kreatywną oraz rachunkowość agresywną. Jednakże podział ten nie jest nigdzie jednoznacznie zdefiniowany i nie zostały wyróżnione konkretne różnice. W związku z tym w tabeli 3 dokonano porównania tych pojęć.

Tabela 3. Porównanie kreatywnej i agresywnej rachunkowości

Rachunkowość kreatywna	Rachunkowość agresywna
<p>Prowadzenie rejestracji, ewidencji, przetwarzanie i prezentacja zdarzeń gospodarczych przy zastosowaniu obowiązujących przepisów i właściwie interpretowanych zasad rachunkowości w sposób, który nie jest bezpośrednio w tych przepisach wskazany, a który jest wynikiem pomysłowego, twórczego i niestandardowego zastosowania tych przepisów i zasad. Można ją porównać ze stosowaniem zabiegów kosmetycznych przez kobietę, która chce podkreślić swoją urodę, co przecież nie powoduje szkód dla otoczenia.</p>	<p>Wiadome, zamierzone i celowe prowadzenie rejestracji, ewidencji, przetwarzanie i prezentacja zdarzeń gospodarczych w sposób sprzeczny z przepisami lub przez niewłaściwe i tendencyjnie interpretowane przepisy oraz zasady rachunkowości, które mogą zaszkodzić użytkownikom informacji księgowych przez przedstawienie innej (lepszego lub gorszego) niż rzeczywista sytuacji ekonomicznej jednostki. Jest ona prowadzona z zamiarem oszustwa, ukierunkowanym na sztuczne zawyżanie zysków lub ukrywanie strat i może być bardzo szkodliwa, a w skrajnych przypadkach (co potwierdza praktyka) maskować upadłość przedsiębiorstw.</p>

Źródło: opracowanie na podstawie (Tokarski, 2008, s. 281-282).

Zdarza się często, że te pojęcia są ze sobą utożsamiane oraz oceniane w sposób negatywny. Na podstawie przeprowadzonego powyżej porównania można zauważyć, że różnica wynika z przestrzegania zasad określonych przez prawo albo niestosowania się do nich. W obydwu pojęciach opisywana jest sytuacja, w której działania są podejmowane w sposób celowy, a nie są wynikiem błędu, niedopatrzania lub też nieświadomości zmiany przepisów.

B. Pawlak, rzecznik prasowy Ernst & Young, zaznacza, że nie można utożsamiać pojęcia kreatywnej rachunkowości z błędami, nadużyciami i oszustwami, ponieważ nie są one kreatywne, a niezgodne z prawem (Maćkowiak, 2015, s. 145).

4. Klasyfikacja omawianych pojęć ze względu na praktyki księgowe

Zarówno rachunkowość agresywna, jak i rachunkowość kreatywna są konsekwencją stosowania różnych praktyk księgowych opisanych m.in. w Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej. Nie określają one definicji zarówno kreatywnej rachunkowości, jak i agresywnej, natomiast wyszczególniają takie pojęcia, jak „błąd księgowy” i „oszustwo księgowy”, które są powodem niewłaściwego sporządzania sprawozdania finansowego (Uchwała Nr 2783/52/2015).

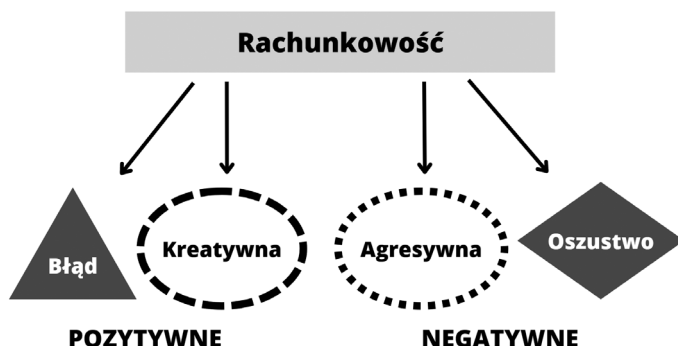
Błąd jest klasyfikowany, gdy nieprawidłowości w sprawozdaniu finansowym wynikają z niezamierzonego nieujęcia danych księgowych albo nieujawnienia informacji. Takie zdarzenie mogło zostać spowodowane np. (Antczak, 2017, s. 286; Lakis i Masiulevičius, 2018, s. 47):

- pomyłkami powstałymi w trakcie przetwarzania lub nawet gromadzenia danych,
- niedokładnością przy kalkulacji arytmetycznej,
- nieadekwatnym rozpoznaniem zjawisk zachodzących w jednostce,
- nieprawidłową interpretacją ustaw i standardów,
- nieodpowiednią interpretacją operacji i zdarzeń gospodarczych.

Oszustwo uznaje się w sytuacji, kiedy nierzetelność w sprawozdaniu finansowym jest zamierzonym działaniem jednego lub kilku członków zarządu, pracownika lub osoby trzeciej, mające na celu bezprawne korzyści. Osiągnięto to np. przez (Antczak, 2017, s. 286; Lakis i Masiulevičius, 2018, s. 47):

- zamianę wprowadzonych wcześniej poprawnych zapisów księgowych,
- niezaksięgowanie wszystkich dokumentów,
- fałszowanie lub zamianę zapisów księgowych,
- stosowanie „manipulacji danymi”,
- niezgodność informacji przedstawionych w sprawozdaniu finansowym z posiadanymi w jednostce dokumentami.

Powołując się na Międzynarodowe Standardy Rewizji Finansowej można stwierdzić, że w zależności od świadomości i intencji powstania nieprawidłowości w sprawozdaniach finansowych definiuje się błąd i oszustwo. Na podstawie przedstawionych ogólnościowych koncepcji powstał dychotomiczny podział rachunkowości, który został zaprezentowany na rysunku 2.

Rys. 2. Dychotomiczny podział rachunkowości

Źródło: opracowanie na podstawie (Stan, 2019, s. 41).

Na rysunku 2 występują określenia „kreatywna” i „agresywna”, które wyznaczają odbiór przez społeczeństwo pojęcia rachunkowości poprzez pryzmat działań osób z nią związanych. Należy zauważyć, że kreatywność w potocznym tego słowa znaczeniu ma wydźwięk pozytywny. Oznacza postawę nastawioną na tworzenie czegoś nowego i oryginalnego. Osoba kreatywna jest nastawiona na tworzenie niestandardowych rozwiązań, wychodzących poza ogólnie znane schematy (PWN, b.d. a). Słowo „agresja”, jest natomiast nacechowane silnie negatywnymi emocjami (PWN, b.d. b). Przedstawiony powyżej podział wynika więc z definicji sklasyfikowanych i przyjętych przez prawo. Rachunkowość zaś, jak już stwierdzono w 1912 r., polega na „czytaniu między wierszami” oraz „twórczym kontrolowaniu i badaniu” (Tokarski, 2008, s. 282). Podsumowując, swoboda i elastyczność jednostki w prowadzeniu rachunkowości jest niezbędna do przedstawienia jej wiarygodnego i rzetelnego obrazu, natomiast równocześnie pojawia się miejsce do nadużyć księgowych (Antczak, 2017, s. 281, 287).

Rachunkowość agresywna i kreatywna – przykłady

Stosowanie rachunkowości agresywnej jest spowodowane głównie przez niekorzystne dla funkcjonowania przedsiębiorstwa zdarzenia gospodarcze. W ich wyniku zarządzający przedsiębiorstwem w celu poprawy sytuacji majątkowo-finansowej, wyników, a także ogólnego wizerunku jednostki zwiększają np. przepływy pieniężne i zyski. W informacjach opisowych, interpretując dane sprawozdawczości finansowej, kierują się stworzeniem pozytywnego obrazu swojej działalności gospodarczej lub podejmują odwrotne działania mające na celu np. zmniejszenie cen swoich akcji, aby następnie kupić je taniej.

Przykładowo, popularną techniką jest zawyżenie wartości majątku lub zaniżenie zobowiązań w bilansie. W ten sposób zwiększa się wartość przedsiębiorstwa. Kolej-

no w rachunku zysków i strat zwiększa się przychody i/lub zaniża koszty, dzięki czemu następuje zwiększenie zysku. W przypadku rachunku przepływów pieniężnych w okresie obrachunkowym zawiąza się przepływy, przez co następuje ich zwiększenie (Lakis i Masiulevičius, 2018, s. 47-48).

W tabeli 4 zaprezentowano konkretne sposoby manipulacji danymi w sprawozdaniach finansowych (przy aktywach i pasywach, a także przychodach i kosztach działalności) wraz z przykładami ich zastosowania.

Tabela 4. Wybrane przykłady agresywnej księgowości

Sposób	Przykład zastosowania
Oszustwo w wycenie	Zawyżenie bądź zaniżenie aktywów, zawyżenie bądź zaniżenie pasywów
Przypisanie zaistniałej operacji gospodarczej do innego okresu niż ten, w którym zaistniała	Zastosowanie daty innej niż faktyczna zajścia operacji gospodarczej
Brak ewidencji zaistniałej operacji gospodarczej	Zaistniała operacja gospodarcza została zatajona
Błędne zakwalifikowanie operacji gospodarczej	Zakwalifikowanie operacji gospodarczej niezgodne z planem kont
Fikcyjne przychody i koszty	Wykazanie za pomocą fikcyjnej faktury nieistniejących kosztów i/lub przychodów
Manipulacja lub brak informacji objaśniającej	Zapis księgowy był inny niż faktyczny, który został wykazany w dowodzie księgowym

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Wąsowski, 2005, s. 108-109).

Z rachunkowością kreatywną można spotkać się w większości jednostek gospodarczych, gdyż składają się na nią działania, które mają na celu obranie jak najlepszego sposobu m.in. wyceny, aby jednostka jak najlepiej na tym skorzystała, natomiast nie łamie się przy tym obowiązujących przepisów. Działania, takie jak zastosowanie korzystniejszych instrumentów polityki rachunkowości lub starania księgowego o zredukowanie obciążeń podatkowych są jedną z licznych umiejętności wymaganych w tej profesji (Stan, 2019, s. 44).

Należy dodać, że prowadzenie kreatywnej rachunkowości jest możliwe, a co więcej często stosowane również w małych jednostkach gospodarczych przy stosowaniu ewidencji podatkowej. Na przykład może to być (Poradnik przedsiębiorcy, 2021):

- zmniejszenie kosztów przez wprowadzenie majątku prywatnego do majątku firmowego, np. samochodu bądź innego środka transportu;
- przesunięcie momentu ujęcia kosztu z ograniczeniem do końca roku podatkowego, aby nie wykazywać go w niepożądanym okresie;
- uniknięcie ujęcia przychodu z tytułu sprzedaży wycofanego na cele prywatne majątku firmowego, np. samochodu;
- rozliczenie się z żoną/małżonkiem, dzięki czemu pierwszy próg podatkowy nie zostanie przekroczony;

- wprowadzenie w koszty podatkowe wynagrodzenia wypłacanego zatrudnionemu członkowi rodziny.

Podsumowując, rachunkowość kreatywna wykorzystuje możliwości, które dają różnorodne przepisy prawne, w celu ustalenia rzeczywistego obrazu przedsiębiorstwa na jego korzyść, a rachunkowość agresywna zniekształca jego obraz poprzez przekraczanie tych granic. Ponadto należy zwrócić uwagę, iż przy wykorzystaniu rachunkowości kreatywnej nie jest możliwe ukrycie długotrwałych i poważnych problemów finansowych – w takim wypadku podjęte działania stanowią oszustwo.

5. Zakończenie

Rachunkowość od zawsze odgrywała istotną rolę w świecie. Biorąc pod uwagę globalizację gospodarki, można stwierdzić, że obecnie jej rola znacznie wzrosła. Jest to zauważalne m.in. przez wprowadzanie wielu jednorodnych systemów prawnych mających na celu porównywalność przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej. Dzięki takim zabiegom akcjonariusze, a także kierownictwo jednostki, mogą realnie podejmować decyzje inwestycyjne. Niemniej przez wszelkiego rodzaju oszustwa, szczególnie te z początku XXI w., wszelakie zabiegi odbiegające od tzw. normy, a mające na celu dobór optymalnego rozwiązania księgowego, są powszechnie negatywnie postrzegane. Wynikiem tego jest nieodróżnianie pojęcia „rachunkowości kreatywnej” od „rachunkowości agresywnej”, lecz ich utożsamianie. Rachunkowość kreatywna jest szeregiem działań mających na celu przedstawienia jednostki jak najlepiej, natomiast w przeciwieństwie do działań prowadzonych przez rachunkowość agresywną w granicach prawa. Nie ma ona na celu wprowadzenia w błąd akcjonariuszy, a jedynie ma za zadanie przedstawić jasny i rzetelny obraz jednostki gospodarczej. W literaturze przedmiotu pojawia się coraz więcej publikacji dotyczących omawianego zagadnienia, co może w przyszłości skutkować pojawieniem się nowych definicji oraz powszechnie akceptowanego rozróżnienia pojęć.

Literatura

- Alsalam, M., Amin, H., Youssef, A. (2018). The role of corporate governance in achieving accounting information quality (field study in the Mishraq Sulfur State Co.). *Studies and Scientific Research Economics Edition*, 27, 2-24.
- Antczak, J., (2017), Kreatywna rachunkowość a bezpieczeństwo finansowe przedsiębiorstwa, *Nowoczesne Systemy Zarządzania*, 12(2), 281-293.
- Dobroszek, J. i Wnuk, A. (2022). Creative accounting, aggressive accounting and accounting fraud – auditors' perception. *Research Papers of Wrocław University of Economics and Business*, 66(2), 16-28.
- Hołda, A. (2016). Percepcja pojęcia „rachunkowość kreatywna” przez opinię publiczną i środowisko profesjonalnych księgowych w Polsce. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 87(143), 43-54.
- Hołda, A. i Staszek, A. (2015). Pozytywne aspekty rachunkowości kreatywnej. W: B. Micherda (red.), *Sprawozdawczość i rewizja finansowa – ukierunkowania ekonomiczne, społeczne i regulacyjne* (s. 132-143). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.

- Idris, A. A., Kehinde, J. S. i Ajemunigbohun, S. S. A. i Gabriel, J. M. O. (2012). The nature, techniques and prevention of creative accounting: Empirical evidence from Nigeria. *eCanadian Journal of Accounting and Finance*, 1(1), 26-31.
- Lakis, V. i Masiulevičius, A. (2018). Rachunkowość kreatywna: strategie pozytywne i negatywne. *Przedsiębiorstwo & Finanse*, (2), 39-54.
- Maćkowiak, E. (2015). Rachunkowość kreatywna a rachunkowość agresywna – próba poprawy wyniku finansowego jednostki gospodarczej. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, (74, t. 2), 143-151.
- Mulford, C. W. i Comiskey, E. E. (2012). Creative accounting and accounting scandals in the USA. W: M. J. Jones (ed.), *Creative Accounting, Fraud and International Accounting Scandals*. (s. 407-424). Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Poradnik przedsiębiorcy. (2021). *Kreatywna księgowość – czym jest i co ma na celu?* Pobrane 26 lutego 2023 z <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-kreatywna-ksiegowosc-czym-jest-i-co-ma-na-celu>
- PWN. (b.d. a). Kreatywny. W: *Słownik języka polskiego*. Pobrane 26 lutego 2023 z <https://sjp.pwn.pl/szukaj/kreatywny.html>
- PWN. (b.d. b). Agresja. W: *Słownik języka polskiego*. Pobrane 26 lutego 2023 z <https://sjp.pwn.pl/szukaj/agresja.html>
- Rozporządzenie Komisji (UE) 2022/357 z dnia 2 marca 2022 zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady w odniesieniu do Międzynarodowych Standardów Rachunkowości 1 i 8, Międzynarodowy Standard Rachunkowości 1 [MSR 1]. *Prezentacja sprawozdań finansowych*. Pobrane 18 lutego 2023 z <https://ibcauditoria.com/wp-content/uploads/2016/08/msr-1.pdf>
- Stan, B. (2019). Rachunkowość kreatywna a agresywna. *Studia Ekonomiczne, Prawne i Administracyjne*, (1), 38-47.
- Tokarski, M. (2008). Kreatywna księgowość a fałszowanie sprawozdań finansowych. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 4, 289-295. Pobrane z <https://doi.org/10.24917/20833296.4.28>
- Uchwała Nr 2783/52/2015 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 10 lutego 2015 r. w sprawie krajowych standardów rewizji finansowej. Międzynarodowy Standard Rewizji Finansowej 240. *Odpowiedzialność biegłego rewidenta podczas badania sprawozdań finansowych dotycząca oszustw*, Pobrane 18 lutego 2023 z https://www.polanskiaudit.pl/wp-content/uploads/2012/08/MSRF_240_ODPOWIEDZIALNO%C5%9A%C4%86-BIEG%C5%81EGO-REWIDENTA.pdf
- Wąsowski, W. (2005). *Kreatywna rachunkowość. Fałszowanie sprawozdań finansowych*. Warszawa: Wydawnictwo Diffin.
- Wiercioch, M. (2018). Rachunkowość kreatywna a granice prawa. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, (374), 132-142.

Creative Accounting and Aggressive Accounting

Abstract: The article deals with the issue of differences between the concepts of creative accounting and aggressive accounting. The aim of the article is to distinguish the concepts of creative accounting and aggressive accounting, as well as an attempt to present the history of their creation and to explain the phenomenon identifying given issues. The article is written on the bases of comparative analysis of sources of literature. In publications, one can find an approach that aggressive accounting is convergent with accounting fraud, and is a negative part of creative accounting which also has a positive dimension.

Keywords: creative accounting, aggressive accounting, accounting fraud